

SOPIMUS- JA TYÖRAUHAJÄRJESTELMÄN ARVIOINTI- JA KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN EHDOTUKSET JOHTOPÄÄTÖKSIKSI JA TOIMENPITEIKSI

1. Työryhmän toimeksianto ja työskentely

Kesäkuussa 2008 Elinkeinoelämän keskusliitto esitti työministeri Tarja Cronbergille, että työ- ja elinkeinoministeriö asettaisi selvityshenkilön arvioimaan työrauhajärjestelmän toimivuutta ja kehittämistarpeita. Selvityshenkilön tehtävänä olisi laatia kokonaisarvio työrauhajärjestelmän tilasta ja tehdä sen perusteella esityksensä tarvittavista jatkotoimenpiteistä työrauhajärjestelmän ja siihen liittyvän lainsäädännön kehittämiseksi kuluva vaalikauden aikana. Hallitus ei kuitenkaan ollut valmis asettamaan selvityshenkilöä, vaan kehotti järjestöjä keskuudessaan arvioimaan sopimus- ja työrauhajärjestelmään liittyviä kysymyksiä.

Joulukuussa 2008 työmarkkinakeskusjärjestöjohtajat (ns. seitsikko) päättivät asettaa työryhmän, jonka tehtävänä oli:

- 1) analysoida sopimus- ja neuvottelutoiminnan muuttuvaa toimintaympäristöä ja sen pohjalta arvioida sopimus- ja työrauhajärjestelmän kehittämistarpeita,
- 2) esittää toimintaympäristön muutosta koskeva analyysi ja siihen perustuvat uudistusehdotuksensa.

Työryhmän työn tuli kattaa lainsäädännön, keskusjärjestöjen välisten sopimusten ja soveltamiskäytännön tarkastelun sekä muut mahdolliset sopimusaloittaiset erityisasiat. Työryhmän alkuperäinen määräaika päättyi 31.12.2009, mutta sitä jatkettiin kevääseen 2010.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut johtaja Eeva-Liisa Inkeroinen Elinkeinoelämän keskusliitosta. Jäseninä ovat toimineet työmarkkinalakimies Timo von Boehm Kirkon työmarkkinalaitoksesta, johtaja Markku Lemmetty AKAVA:sta, sittemmin johtaja Minna Helle, puheenjohtaja Lauri Lyly Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta, neuvottelupäällikkö Sari Ojanen Kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta, neuvotteleva virkamies Mika Saarinen Valtion työmarkkinalaitoksesta, sittemmin neuvottelujohtaja Seija Petrow, ja johtaja Markku Salomaa Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta. Lisäksi työryhmän pysyvänä asiantuntijajäsenenä on toiminut entinen valtakunnansovittelija Juhani Salonius.

Työryhmän sihteereinä ovat toimineet asiantuntija Simopekka Koivu Elinkeinoelämän keskusliitosta ja päälakimies Timo Koskinen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:sta.

Työryhmä on kokoontunut 18 kertaa. Keväällä 2009 työryhmä teki työnantaja- ja palkansaajaliitoille kyselyn sopimus- ja työrauhajärjestelmän toimivuudesta ja kehittämistarpeista ja kuuli suullisesti yhteensä kymmentä liittoa. Työryhmä on kuullut asiantuntijoina myös työtuomioistuimen presidentti Pekka Orasmaata ja Huoltovarmuuskeskuksen toimitusjohtaja Ilkka Kanasta. Työryhmän sihteeristö on dokumentoinut työryhmän työskentelyä, ja tätä tausta-aineistoa voidaan käyttää tukena jatkovalmistelussa.

Työryhmän sihteerit tutustuivat joulukuussa 2009 Ruotsin työrauha- ja sovittelu-järjestelmään Medlingsinstitutissa.

Joulukuussa professori Martti Kairisen johtama tutkimusryhmä esitteli osana myöhemmin tehtävään laajempaan tutkimukseen liittyen työryhmälle vuosina 2004–2009 työtuomioistuimessa käsiteltyjen työrauha-asioita koskevan esitutkimuksen tulokset.

2. Sopimustoiminnan tavoitteet kansainvälistyvässä taloudessa

Sopimustoiminnan tavoitteena on vakaa työmarkkinajärjestelmä, jossa järjestöjen aktiivisin toimenpitein pyritään välttämään konflikteja ja etsitään ratkaisut ensisijaisesti neuvotteluteitse. Tähän liittyen keskusjärjestöjen tulee sitoutua pitkäjänteiseen neuvottelu- ja sopimusjärjestelmän kehittämiseen. Sen keskeisiä periaatteita ovat osapuolten tasa-arvoinen neuvotteluasema ja sopimustasapaino.

Suomalainen yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa. Talouden avoimuus, yritystoiminnan kansainvälisyys ja teknologian kehitys muokkaavat monien tekijöiden kanssa yhteiskuntaa ja toimintaympäristöämme. Elinkeinorakenne, työn tekeminen ja työyhteisöjen toiminta uudistuvat. Verkostomainen toiminta sekä työn luonteen ja henkilöstörakenteen muuttuminen ilmentävät osaltaan tätä kehitystä.

Toimiva neuvottelu- ja sopimusjärjestelmä turvaa työmarkkinoiden vakautta, ennustettavuutta ja suomalaisten hyvinvointia. Työ- ja virkaehtosopimuksia neuvoteltaessa neuvottelujen onnistumiseen vaikuttavat olennaisesti hyvät neuvottelusuhteet, osapuolten tasa-arvoinen neuvotteluasema, sopimustasapaino sekä sopimustoimintaa tukeva lainsäädäntö.

Toimiva ja tasapainoinen neuvottelu- ja sopimuskulttuuri ja -järjestelmä sekä työmarkkinoiden vakaus ja häiriöttömyys ovat keskeisessä asemassa työllisyyden, yritysten kilpailukyvyn ja suomalaisen työn turvaajana kansainvälistyneessä taloudessa. Työmarkkinoiden vakaus on myös edellytys julkisen palvelutuotannon turvaamiselle.

3. Toimintaympäristön nykytila ja keskeiset muutokset

Työmarkkinoiden vakauden ja häiriöttömyyden merkitys kilpailutekijänä on korostunut kansainvälisen talouden oloissa.

EU:n kilpailutussäännökset ja markkinoiden avaaminen kilpailulle, kilpailuttaminen, ulkoistaminen, julkisten liikelaitosten perustaminen, julkisten ja yksityisten palvelutuottajien toimintojen yhdistyminen ja vastaavat rakennemuutostilanteet lisäävät työehtoihin ja sopimusrakenteisiin kohdistuvia jännitteitä ja paineita.

Työelämä, ammatit, töiden sisältö ja muodot muuttuvat nopeasti ja vaikuttavat sopimusten soveltamisrajoihin.

4. Neuvottelu-, sopimus- ja työrauhajärjestelmän kehittämistarpeet

Toistuvat työtaistelut jollakin toimialalla ovat merkki neuvotteluprosessin kehittämistarpeista asianomaisella sopimusalueella.

Jatkuva neuvottelumenettely tukee sopimustoiminnan kehittämistä ja vähentää sopimuskauden aikana mahdollisesti ilmeneviä ongelmia.

Soveltamisalalausekkeiden laaja kattavuus ja päällekkäisyys aiheuttavat osaltaan tulkintaerimielisyyksiä ja työmarkkinahäiriöitä. Järjestö- ja sopimusrajoongelmat vaativat erityistä huomiota ja toimenpiteitä liittojen ja keskusjärjestöjen taholta.

Mahdollisuuksien ja tarpeiden mukaan liitot arvioivat laajempien sopimuskokonaisuuksien tarpeellisuutta.

Sopimusosapuolten edustavuuden tulee olla lähtökohta sopimuskompetenssille.

Yleissitovan ja normaalisitovan työehtosopimuksen väliseen rajanvetoon liittyviä ongelmia tulee selvittää.

EU:n kilpailutussäännöksiin ja markkinoiden avaamiseen kilpailulle, kilpailuttamiseen, ulkoistamiseen, julkisten liikelaitosten perustamiseen, julkisten ja yksityisten palvelutuottajien toimintojen yhdistymiseen ja vastaaviin rakennemuutostilanteisiin liittyviä sopimusongelmia tulisi ennakoida nykyistä paremmin.

Sopimusneuvottelujen tukemiseksi keskusjärjestöjen tulisi kehittää ja tarjota nykyistä monipuolisempia jäsenliittojen tarpeet ja olosuhteet huomioon ottavia toimintamalleja ja palveluja.

Keskusjärjestöt korostavat paikallisen sopimisen kehittämisen tarvetta osana työ- ja virkaehtosopimuksia ja hyvin toimivia neuvottelusuhteita. Paikallisen sopimisen muotoja ja toimintatapoja tulee kehittää siten, että ne tukevat sopimusala-kohtaisia tarpeita.

Yhteistoiminnan muotoja, käytäntöjä ja toimintatapoja tulee tarkastella edellä todettujen tavoitteiden toteutumisen kannalta ja ryhtyä tarvittaessa sellaisiin toimenpiteisiin, jotka tukevat hyvää yhteistyötä, toimivaa neuvottelukulttuuria ja edellä todettuja sopimustoiminnan tavoitteita.

Työriitojen sovitteluprosessia ja sitä edeltävää neuvottelutoimintaa tulee kehittää kiistojen sovinnollisen ratkaisemisen edistämiseksi. Jatkotyössä tulee tarkastella tekijöitä, jotka ovat olleet kiistojen syntymisen taustalla. Huomiota tulee kiinnittää laajuudeltaan tai työalan laadun vuoksi yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvien tai yleistä etua huomattavasti vahingoittavien kiistojen ratkaisuun.

Keskusjärjestöt korostavat työ- ja virkaehtosopimusten sekä lakien noudattamisen tärkeyttä sopimusjärjestelmän uskottavuuden sekä tulevan kehityksen kannalta.

5. Johtopäätökset ja toimenpiteet

Edellä mainittujen kehittämistavoitteiden toteuttamiseksi työryhmä esittää seuraavia toimenpiteitä ja yhteisiä ehdotuksia:

Keskusjärjestöt sitoutuvat pitkäjänteiseen neuvottelu- ja sopimustoiminnan kehittämiseen ja

- 1) kehottavat jäsenliittojaan edistämään ja kehittämään toimivia ja luottamuksellisia neuvottelusuhteita sekä käymään vuoropuhelua toimialan tulevaisuuden näkymistä. Keskusjärjestöt tukevat kehittämistyötä omalta osaltaan kohdan 2 mukaisilla toimilla;
- 2) sitoutuvat kehittämään ja tarjoamaan nykyistä monipuolisempia jäsenliittojen tarpeet ja olosuhteet huomioon ottavia neuvottelutoiminnan malleja ja palveluja. Keskusjärjestöjen tavoitteena on edistää hyvää neuvottelukulttuuria ja jatkuvan neuvottelun periaatteen toteutumista liittotasolla sekä luoda yhteisiä toimintatapoja, joilla voidaan edistää paikallisen sopimisen onnistumista yritys- ja työpaikkatasolla. Keskusjärjestöt nimeävät työtä varten työryhmän, jonka pysyväksi asiantuntijaksi pyydetään valtakunnansovittelijaa. Työryhmän käytännön toimenpiteenä voi olla esimerkiksi hyvää neuvottelukulttuuria tukevan koulutusaineiston ja ohjeiston tuottaminen.
- 3) selvittävät keskusjärjestöjen työryhmässä työsopimuslain 2 luvun 7 §:ssä mainitun ns. "yleissitovan" ja "normaalisitovan" työehtosopimuksen väliseen rajanvetoon liittyviä ongelmia 31.5.2011 mennessä;
- 4) jatkavat "seitsikossa" vuonna 2008 aloitettua vuoropuhelua keskusjärjestöjen roolista muuttuvassa työmarkkinoiden toimintaympäristössä. Tavoitteena on arvioida yhdessä mm. edellytyksiä neuvottelukoordinaatioon ja luoda keskusjärjestöjen yhteinen toimintamalli ja muun keskinäisen yhteistyön muodot. Keskusjärjestöt myös arvioivat ja täsmentävät keskusjärjestöjen, liittojen ja paikallisen tason roolia ja työnjakoa neuvottelutoiminnassa ja työelämän kehittämisessä.
- 5) esittävät, että työ- ja elinkeinoministeriön ja keskusjärjestöjen kesken kolmikantaisesti valmistellaan toimeksianto sopimustoimintaa ja työrauhaa koskevan lainsäädännön (työ- ja virkaehtosopimuslait, laki työriitojen sovittelusta) kehittämiseksi. Uudistuksen tavoitteena on vakaa työmarkkinoiden sopimusjärjestelmä ja neuvottelutoiminnan edistäminen. Toimeksiannosta ja valmistelutyön aikataulusta sovitaan kolmikantaisesti maan hallituksen ja keskusjärjestöjen välillä lokakuun 2010 loppuun mennessä. Yhteisymmärryksessä valmistellun toimeksiannon perusteella käynnistetään kolmikantainen komiteatyö em. lakien uudistamiseksi.

AKAVA
ELINKEINOELÄMÄN KESKUSLIITTO EK
KIRKON TYÖMARKKINALAITOS
KUNNALLINEN TYÖMARKKINALAITOS
SUOMEN AMMATTILIITTOJEN KESKUSJÄRJESTÖ SAK
TOIMIHENKILÖKESKUSJÄRJESTÖ STTK
VALTION TYÖMARKKINALAITOS

5 (5)

Helsingissä 15. päivänä kesäkuuta 2010

Timo von Boehm

Minna Helle

Eeva-Liisa Inkeroinen

Lauri Lyly

Sari Ojanen

Seija Petrow

Markku Salomaa

Juhani Salonius